

Obsah

Předmluva	13
Úvod	15

ČÁST OBECNÁ

I. Vývoj dutiny ústní	19
II. Anatomie měkkých částí dutiny ústní	21
III. Mikroskopická skladba sliznice ústní dutiny	24
IV. Úvod do fyziologie a patofyziologie ústní sliznice	30
Slina a její význam	31
Bakteriální flóra v ústní dutině	32
Význam chrupu	34
V. Patologická anatomie ústní sliznice	35
1. Malformace	35
2. Regresivní a metabolické změny ústní sliznice dystrofie — degenerace — nekrosa — atrofie — pigmentace — konkrementy — cysty	35
3. Cirkulační poruchy hyperémie — ischemie — hemorhagie — poruchy koloběhu lymfy a tkáňového moku	37
4. Záněty a infekce zánětlivý infiltrát — exsudace — alterace — proliferace — zánět akutní a chronický — zánět povrchní a intersticiální	39
Přehled rozdělení zánětů sliznic	42
A. Povrchní exsudativní záněty (akutní)	42
1. Zánět serózní	42
a) erytém	42
b) katarální zánět	43
c) vesikulózní zánět	44
2. Hnisavý zánět	44
3. Fibrinózní zánět	45
Ulcerózní zánět	46
4. Gangrenózní zánět	47
B. Intersticiální exsudativní zánět	47
1. Serózní zánět intersticiální	47
2. Fibrinózní zánět intersticiální	47
3. Hnisavý zánět intersticiální	47
flegmóna — absces	
C. Chronické záněty sliznice ústní dutiny	48
Etiologie	50
Záněty specifické	50
tuberkulóza — syfilis — aktinomýkóza — sarkoidóza	
Infekce	52
Kokové infekce	53
stafylokokové infekce — granuloma pyogenicum — streptokokové infekce	
Hemofilové infekce	54
Salmonelové infekce	54
břišní tyfus — paratyfus — dysentérie	
Antropozoonózy	54
mor — tularémie — brucelóza — antrax — malleus — listerióza	

Korynebakteriální infekce	55
Fusospirochetové infekce	56
ulcerosní gingivostomatitis — Plautova - Vincentova angína — noma	
Virosy	56
chřipka — rhinitis — virové exantematické choroby — infekční mononukleosa	
— virová hepatitis — epidemická parotitis — poliomyelit	
Parazitární infekce	56
Mykotická onemocnění ústní sliznice	57
kandidosa — blastomykosa — sporotrichosa — leptotrichosa — histoplasmosa	
5. Progressivní změny	57
hypertrofie — hyperplasie — prekancerosy	
6. Nádory	60
Poznámky k patologické histologii ústní sliznice	62
akantosa — rakerosita — dyskeratosa — spongiosa	
Obecné příčiny chorob ústní dutiny	66
disposice a resistance — vnitřní vlivy — zevní vlivy	
VI. Úvod do kliniky onemocnění ústní sliznice	68
1. Anamnesa	68
2. Postup při vyšetřování ústní dutiny	68
barva sliznice — vlhkost sliznice — tloušťka sliznice — povrch sliznice — slizniční	
eflorescence — vlastní vyšetření: rtů, gingivy, jazyka a ostatních částí ústní	
sliznice	
3. Pomocná vyšetření	75
klinická vyšetření konsiliární — biopsie — mikrobiologické vyšetření	
4. Klinický obraz nemoci	79
5. Nejznámější syndromy	79
6. Obecné zásady terapie	80
místní léčba — celková léčba	

ČÁST SPECIÁLNÍ

A. ONEMOCNĚNÍ RTŮ, GINGIVY, JAZYKA A ÚSTNÍ SLIZNICE

I. Malformace rtů	87
1. Malformace rtů	87
cheiloschisis — makrostomie — astomie — mikrostomie — vrozené píštěle	
— dvojitý ret — makrocheilie — Fordyceovy skvrny	
2. Malformace gingivy	88
vrozená hypertrofie	
3. Malformace jazyka	89
aglosie — mikroglosie — makroglosie — ankyloglosie — rozštěp jazyka — lingua	
plicata — cysty ductus thyreoglossi — heterotopická štítná žláza — glossitis	
rhombica mediana	
II. Regresivní a metabolické změny	92
1. Nekrosa	92
dekubitální vřed — poleptání — popálení elektrickým proudem a zářením	
2. Atrofie	93
atrofie u sklerodermie — po rtg ozáření — u karencí — atrofie neurogení	
3. Dystrofie	94
amyloidosa — hyalinosiis cutis et mucosae (Urbach-Wiethe) — choroby ze	
střádání	
4. Pigmentace	96
ephelides — Peutzův syndrom — chloasma uterinum — Addisonova nemoc	
— vitiligo — leukoderma — hemochromatosa — acanthosis nigricans — ikterus	
— porfyrie — olivnatý lem — stomatitis mercurialis — otrava vizmutem	
— otrava stříbrem a zlatem	

III. Cirkulační poruchy	101
infarkt jazyka — Quinckeho edém	
IV. Záněty ústní sliznice	102
1. Cheilitidy - záněty rtu	102
vlivy mechanické: trauma — záření: cheilitis actinica — vlivy tepelné — vlivy chemické: poleptání kyselinami a louhy — vlivy mikrobiální: folikulitis, furunkl, syccosis, flegmóna, erysipel, makrocheilie, virové infekce — cheilitidy nejasné etiologie: multifórní erytém, pemphigus, lichen ruber planus, erytematodes, psoriasis, Darierova nemoc — patogenní houby: kandidosa, trichofycie, blastomykosa, histoplasmosa — alergie: Quinckeho edém, ekzém — karence: cheilitis exfoliativa — zvláštní typy cheilitid: cheilitis glandularis simplex, cheilitis glandularis apostematosa, cheilitis glandularis suppurativa, cheilitis granulomatosa, Melkersonův-Rosenthalův syndrom — specifické záněty: luposní forma tbc, syfilis, infekční sklerom, aktinomykosa	
2. Bolavé ústní koutky (anguli infectiosi, stomatitis angularis)	108
3. Gingivitidy — záněty sliznice dásní	110
vlivy mechanické: akutní gingivitidy, chronické gingivitidy — vlivy termické — vlivy chemické: ze špatné hygieny, intoxikace solemi těžkých kovů, sodantonová gingivitis — vlivy mikrobiální: ulcerosní gingivitis, herpetická gingivitis, celkové infekce — vlivy alergické — vlivy hormonální: puberta, těhotenství, klimaktérium — metabolické vlivy: kurděje, pelagra, diabetes	
Terapie gingivitid	118
4. Glositidy — záněty jazyka	119
morfolgie glositid — vlivy mechanické: glossitis traumatica, dekubitální vřed, glossitis profunda — vlivy termické — vlivy chemické: kyseliny, louhy, soli těžkých kovů, peroxid vodíku (černý chlupatý jazyk) — elektro-galvanické dráždění — infekce: jazyk při virových onemocněních, kandidosa — alergie: glossitis venenata — karence: z nedostatku železa, u perniciosní anémie (Hunterova glossitis), u pelagry, u ariboflavinosu, u spruce, při nedostatku slin — glossitis u ostatních interních chorob — glossitis nejasné etiologie: mapovitý jazyk	
5. Stomatitidy — záněty ústní sliznice	133
vlivy mechanické: eroze, dekubitální vředy, granuloma fissuratum, stomatitis prothetica, stomatitis z přikusování — vlivy chemické a termické: stomatitis fumantium — účinek galvanických proudů: stomatitis electrogalvanica	
stomatitidy vyvolané koky: impetigo, folikulitis, erysipel, granuloma pyogenicum, spála, angína, stomatitis gonorrhoeica	138
stomatitidy vyvolané bakteriemi: difterická stomatitis, gingivostomatitis ulceronecroticans, stomatitis gangraenosa (noma)	139
stomatitidy vyvolané viry: herpes simplex, herpes labialis, stomatitis herpetica, gingivostomatitis herpetica, recidivující afty, peradenitis mucosa necroticans recurrens, stomatitis epizootica, zoster, herpangína, monocytární angína, variola, varicella, vakcína	144
stomatitidy s nejasnou etiologií (puchýřnatá onemocnění): erythema exsudativum multiforme, Behcetův syndrom, Reiterova nemoc, pemphigus vulgaris, pemphigus vegetans, benigní slizniční pemphigus, dermatitis herpetiformis Duhring, epidermolysis bullosa	158
stomatitidy s nejasnou etiologií provázené poruchami keratinizace epitelu: lichen ruber planus, psoriasis, Darierova nemoc	165
kolagenosy: chronický erytematodes, akutní erytematodes, sklerodermie	170
stomatitidy vyvolané plísněmi: kandidosis	171
stomatitidy alergického původu: lékové exantémy, kontaktní alergie	172
specifické záněty: aktinomykosa, tuberkulosa, benigní lymfogranulomatosa, febris uveoparotidea, syfilis	179

V. Progresivní změny — hypertrofie, hyperplasie, prekancerosy	195
1. Makrocheilie	195
2. Hyperplasie gingivy	197
3. Makroglosie	197
4. Hyperplasie ostatních částí ústní sliznice	199
granuloma fissuratum, pohyblivý hřeben, acanthosis nigricans, verruca vulgaris, molluscum contagiosum	
5. Hyperkeratosy a prekancerosy	200
rozdělení prekanceros: prosté hyperkeratosy, prekancerosy v užším slova smyslu, intraepitelové karcinomy — leukoplakie — senilní keratom — cornu cutaneum — syndrom Plummerův-Vinsonův a Sjögrenův — acanthosis nigricans — Peutzův-Jeghersův syndrom	
VI. Nádory rtu a sliznice ústní dutiny	209
1. Mesenchymové nádory	209
a) Benígní mesenchymové nádory	209
fibrom — osifikující fibrom — epulis fibromatosa — symetrické fibromy — keloid — lipom — chondrom — osteom — torus palatinus — hemangiom — naevus vasculosus — naevus flammeus — Renduova-Oslerova choroba — Sturgeův-Weberův syndrom — lymfangiom — myom — Abrikosovův nádor — kongenitální epulis	
b) Zhoubné mesenchymové nádory	213
sarkomy	213
c) Hemoblastomy a hemoblastosy	215
akutní myelosa — chronické leukémie — hemoblastomy — lymfosarkom — retikulární sarkom — střádající retikulosy — Gaucherova choroba — Niemannova-Pickova choroba — eosinofilní granulom — Handova-Schülerova-Christianaova choroba — Abtova-Letererova-Siweova choroba — maligní lymfogranulom — plasmocytární myelom	
2. Epitelové nádory	219
a) Benígní epitelové nádory	219
papilom — adenom	
b) Maligní epitelové nádory	221
karcinom dlaždicový — spinocelulární — basocelulární — karcinom z cylindrických buněk — adenokarcinom — karcinom rtu — karcinom jazyka — karcinom gingivy — karcinom bukální sliznice — karcinom ústní spodiny — karcinom patra — karcinom antra	
3. Nádory neuroektodermové	227
neurilemmom — neurofibrom — neurogenní sarkom — pigmentový nevus — melanoblastom	
4. Teratomy — Dermoidní a epidermoidní cysty — Branchiogenní cysty	229
5. Nepravé nádory (pseudotumory)	230
zánětlivá hyperplasie — Schlofferův nádor — mukofagický granulom — amputační neurom — myositis ossificans circumscripta — svalové hyperplasie — epulis	
6. Metastatické nádory	233
7. Frekvence zhoubných nádorů v orofaciální oblasti	233
8. Etiologie nádorového bujení	235
9. Poznámky k prevenci a diagnostice zhoubných nádorů	237
dispensarisaace prekanceros — depistáž	
diagnostika zhoubných nádorů — osvěta	
10. Terapie nádorů	240
Péče o bezbolestné a klidné dožití nemocných s nevyléčitelným zhoubným nádorem	

B. ONEMOCNĚNÍ SLINNÝCH ŽLÁZ

1. Vývojové poruchy 243
2. Konkrementy, cysty 244
sialolithiasis — sialodochitis — cysty: ranula, mukokéla — emfysem průšňí žlázy — slinná píštěl
3. Záněty slinných žláz 247
sialoadenitis nehnisavá akutní — sialoadenitis pooperační hnisavá — sialoadenitis chronica — recidivující chronický zánět parotis — parotitis epidemica — Mikuliczova choroba — Mikuliczův syndrom — sialosy
4. Nádory slinných žláz 252
myxochondroepiteliom — cylindrom — hlenotvorný epitheliom — adenom cystopapilární — cystadenoma papillare lymphomatosum — solidní adenolymfom — Schminckeho lymfoepiteliom — adenomy — karcinomy — klinické poznámky

C. SLIZNIČNÍ PROJEVY SYSTÉMOVÝCH ONEMOCNĚNÍ

1. Onemocnění zažívacího traktu 258
žaludeční vřed — akutní břišní přhody — onemocnění jaterní — onemocnění střevní
2. Onemocnění srdce, cév a krve 259
 1. Nemoci srdce a cév 259
mdloba — srdeční vady vrozené a získané — arteriosklerosa
 2. Krvácivé choroby 260
choroby s výraznou poruchou krevní složky (hemorhagické diatesy): trombonpenie, hemoflie, hypoprotrombinémie
choroby s výrazným postižením cévní složky (purpury): skorbut, teleangi-ektasia hereditaria haemorrhagica, alergické kapilaropatie
 3. Krevní choroby 265
anémie, Vaquezova choroba, agranulocytosa, aplastická anémie
3. Onemocnění dýchacího systému 267
rhinitis — pharyngitis — pneumonie — dávivý kašel — bronchiektasie — plicní tuberkulosa
4. Onemocnění urogenitálního systému 267
urémie — Reiterova nemoc
5. Poruchy žláz z vnitřní sekreci 268
hypotalamus — štítná žláza — příšitná těliska — hypofysa — pankreas — nadledvinky — pohlavní žlázy
6. Onemocnění centrálního a periferního nervového systému 270
obrna n. facialis — svalová atrofie — hypomimie — ztížené otvírání úst — poruchy fonace — poruchy řeči — neuralgie n. trigemini a glossopharyngici — dysesthesie a dysgeusie — hyperesthesie a hypesthesie
7. Choroby z poruch látkové přeměny 273
diabetes mellitus — porfyrie — poruchy výživy — hladovění — slizniční projevy poruch metabolismu vitaminů a železa — Plummerův-Vinsonův syndrom — projevy poruchy metabolismu bílkovin
8. Onemocnění kůže 281
9. Poškození fysikálními vlivy a choroby z povolání (Z. Jebavý) 282
poškození teplem — poškození chladem — poškození ultrafialovými paprsky — poškození rentgenem a radiem — škody z atomového záření — změny na měkkých tkáních dutiny ústní u chorob z povolání a u intoxikací: mechanické škody, mechanickochemické vlivy, převážně chemické vlivy, vysoké teploty, nízké teploty, ultrafialové záření, ionisující záření, elektrogalvanické proudy, infekce, projevy intoxikace kovy, projevy intoxikace organickými látkami

D. ČÁST DIFERENČNĚ DIAGNOSTICKÁ

1. Diferenční diagnostika nejčastějších onemocnění ústní sliznice	291
a) Diferenčně diagnostické poznámky ke skupině stomatitid s hlavním sympto- mem vředem	294
b) Diferenčně diagnostické poznámky ke skupině stomatitid s hlavním sympto- mem erozí	296
c) Vzájemně odlišení herpetických onemocnění	297
d) Odlišení herpetických projevů od jiných onemocnění, hlavně puchýřnatých	298
e) Diferenčně diagnostické poznámky ke skupině onemocnění s hlavním sympto- mem „bílou plochou“	302
2. Důležitější ústní symptomy a jejich vztahy k celkovým a místním chorobám	306
a) Poruchy slinné sekrece	307
xerostomie — Sjögrenův syndrom — ptyalismus	
b) Zápach z úst	314
c) Poruchy chuti	315
d) Glosodynie a stomatodynie	316
e) Ztížené otevírání úst	323
f) Zduření mízních uzlin	324
Přehled výsledků nejběžnějších laboratorních vyšetřovacích metod (J. Homolka).	326
Písemnictví	331
Jmenný rejstřík	337
Věcný rejstřík	338